

Dialektiikalle on edelleen tarvetta

■ PEKKA WAHLSTEDT

W. F. Hegel: *Logiikan tiede 1*. Summa 2011.

Länsimaisella kulttuurilla on erityispiirre, mikä erottaa sen monista muista kulttuureista – usko ehdottomiin ja toisensa poissulkeviin vastakohtaisuuksiin. Tätä todellisuuden halkaisemista kahtia pedattiin jo antiikissa etenkin Parmenideen ja Platonin ajattelussa, ja se kiteytyi Aristoteleen logiikassa, jonka mukaan A on A ja ei-A on ei-A, eivätkä A ja ei-A voi olla samanaikaisesti totta.

Länsimailla jakaminen jatkui, tunnettu on esimerkiksi Descartesin tekemä erottelu ulottuvan aineen ja jakamattoman hengen välillä. Filosofit pohtivat ja kiistelivät siitä, onko maailmalla alku vai onko se eksistoinut aina, onko avaruus ääretön vai äärellinen, voiko ainetta jakaa loputtomiin vai pysähtyykö jakaminen jakamattomaan atomiin ja niin edelleen.

Käännekohta koettiin, kun Immanuel Kant kuuluisilla neljällä antinomiallaan osoitti, että esimerkiksi avaruuden äärettömyys ja äärellisyys voidaan molemmat todistaa tai hylätä. Vastakkaiset väitteet ovat molemmat omasta kulumastaan katsoen tosia. Ne ovat kuin toistensa peilikuvia, joista kumpikin aina manaa esiin vastakohtansa.

Kant ei vielä oivaltanut että antinomat edellyttävät toisiaan ja muuttuvat toisikseen. Hegel sen sijaan tajusi, että vastakohtat tarvitsevat ja edellyttävät toisiaan niin kuin valo hohtaa sitä kirkkaammin, mitä mustempi pimeys si-

tä ympäröi. Voisikin metaforisesti todeta, että Kant rakensi koneen, mutta Hegel kytki siihen virran ja sai sen toimimaan. Tämän Hegel teki kirjassaan *Logiikan tiede*, jossa hän esittelee kuuluisan – ja paha-mainaisen – dialektiikkansa, jolla hän uskoi pystyvänsä yhdistämään ja laittamaan liikkeelle erilaiset vastakohtat ja antinomat.

Logiikan tiede alkaa olemisen käsitteestä. Hegel kehottaa ajattelemaan absoluuttista olemista, johon sisältyy aivan kaikki, ja josta voidaan todeta vain, että se on. Mutta määreetön ja rajaton oleminen, joka sisällyttää itseensä aivan kaiken, on sama kuin ei-mitään. Hegel vertaa olemista puhtaaseen valoon, jossa näkee yhtä vähän kuin absoluuttisessa pimeydessä. Esineet saavat äärioviinsa ja muuttuvat näkyviksi vasta, kun niissä yhdistyvät valo ja varjo. Tätä valon ja varjon, olemisen ja olemattomuuden liikettä ja muuttumista toisikseen Hegel kutsuu tulemiseksi.

Näin esimerkiksi Kantin antinomian äärettömyys ja äärellisyys muuttuvat toisikseen. Ääretön, joka kohoaa äärellisten yläpuolelle ja asettuu sitä vastaan ja sen ulkopuolelle, muuttuu näin itse äärelliseksi ja rajalliseksi. Sekä ääretön että äärellinen jähmettyvät kiinteiksi ja kappalemaisiksi.

Sen sijaan todellinen äärettömyys ei sulje äärellistä ulkopuolelleen vaan äärellinen ja ääretön muuttuvat alati toisikseen, ja juuri tämä äärellisen ja äärettömän dialektiikka muodostaa tosi äärettömyyden. Ihmisen ja Jumalan välisen suhteen kannalta voisi todeta, että Hegelillä ääretön Jumala ei asusta taivaiden tuolla puolen äärellisestä ihmisestä erillään, vaan ihminen löytää jumaluuden itses-

tään ja Jumala toisaalta tulee tietoiseksi ja kohtaa itsensä juuri ihmisen tietoisuuden peilissä.

Dialektiikan ydin on se, että Hegel kohottaa filosofien kammoavan ja hyljeksimän ristiriidan ja siitä sukeutuvan liikkeen ajattelunsa keskiöön. Jo antiikissa Zenon oli todistanut, että liikkuva esine, vaikkapa nuoli, samanaikaisesti on ja ei ole lentoratansa eri pisteissä. Zenon toteaaakin, että liike on pelkkä näköharha, koska mikään ei voi olla ja olla olematta.

Mutta Hegelille niin nuoli kuin muutkin aineelliset ilmiöt ja liikkeet, kuten ihmiskunnan historiallinen kehityskin, ovat ristiriitojen ilmausta. Ilman ristiriitoja, vastakohtien kamppailua, yhtymistä ja eroamista, kaikki jämähtäisi paikalleen eikä maailmaan syntyisi mitään uutta.

Yleisesti voi todeta, että jokainen olio ja asia ylittää omat rajansa ja kurottaa kohti muita asioita ja olioita. Minä olen minä, koska minä en ole sinä, hän tai joku muu ihminen tai olio. Näin asia tai olio saa rajansa ja identiteettinsä negaation, sen mitä se ei ole, kautta. Hegeliläinen dialektinen kehitys huipentuu Absoluuttiin, Jumalaan, jossa henki ja aine, äärellinen ja ääretön, inhimillinen ja jumalallinen kohtaa ja muodostavat elävän ja liikkuvan ykseyden.

Ajatteluun, käsitteisiin ja kategorioiden keskittyvässä *Logiikan tiedessä* käydään läpi kaikki perustavat käsitteet ja kategoriat matematiikkaan ja geometriaan asti. Hegelin määritelmä nollasta on kiinnostava. Nolla on yhtäältä ei-mitään, olemattomuuden symboli. Toisaalta se on matemaattinen luku, ja lankeaa näin olemisen piiriin. Nolla on olemattomuuden ja olemisen synteesi, määrätty ei-mikään.

Kutsu oman alasi kongressi Helsinkiin!

Helsingin kaupungin kongressiyksikkö auttaa kansainvälisten kongressien järjestäjiä kokouksen kutumisessa Helsinkiin, kutumateriaalin valmistamisessa ja markkinoinnissa - veloituksetta. Muita maksuttomia palvelujamme ovat alustavien hotellihuonekiintiöiden ja kokoustilavarausten tekeminen, tutustumisvierailujen järjestäminen ja markkinointimateriaalin tuottaminen.

Kun suunnittelet kansainvälisen kokouksen tai kongressin järjestämistä Helsingissä, ota yhteyttä meihin.
09 310 36152 / convention.bureau@hel.fi / www.meethelsinki.fi

Hegelin astuminen kovien tieteiden alueelle on yksi syy siihen, että reviiireitään suojelevat tiedeihmiset ovat pitäneet dialektiikkaa hölynpölynä. Mutta pääsyy lienee siinä, että Hegelin kieli on kaikkea muuta kuin dialektisen elävää ja virtaavaa. Se on yhtä kankeaa ja monimutkaista kuin Kantinkin kieli. Joskus tuntuu siltä, että Hegelin kieli ja käsitteet ovat eksyneet omiin labyrintteihinsa ja keskustelvat vain itsensä kanssa.

Herakleitos onnistui paremmin havainnollistamaan mistä on kyse. Herakleitos tunnetaan ”kaikki virtaa”, ”et voi astua kahta kertaa samaan virtaan” ja ”tie ylös ja alas on yksi ja sama” sekä muista paradokseja ja metaforia hyödyntävistä lauseistaan.

Hegelin oma suurin ja ratkaisua vaille jäänyt ristiriita oli se, että hän yritti rakentaa ristiriidoista voimansa ammentavasta dialektiikasta suljetun ja ehyen ajatusjärjestelmän. Karl Marx ja Friedrich Engels erottivat toisistaan Hegelin konservatiivisen ja pysähtyneen järjestelmän sekä kumouksellisen ja edistyksellisen dialektisen menetelmän.

Dialektiikka onkin vaikuttanut moniin 1900-luvun filosofisiin suuntauksiin fenomenologiasta ja eksistentiaalisista jälkistrukturalismiin saakka. Dialektiikalle on tarvetta edelleen, kun suuret kertomukset ovat päättyneet ja filosofisia suuntauksia ja muita maailmankatsomuksia on runsaasti. Dialektiikka estää niitä sulkeutumasta ja käpertymästä itseensä sekä auttaa luomaan erilaisia siltoja ja synteesiä niiden välille.

Kirjoittaja on vapaa toimittaja ja kriitikko.